

Bava Basra (98a)

ואמר רבא — **And Rava said:** — האי מאן דקביל חמרא — **One who accepted** a consignment of wine with the understanding that he bring [it] to the port of Vol Shafat and sell it there, — ואדמטי יהיה לפרווקא דוול שפט — **and by the time he arrived there [the price of wine] declined** to below the price at which the consignee accepted it, — דינא הוא דמקבל ליה — **the law is that [the owner of the wine] must accept it** [i.e. the entire loss].

Rabbeinu Yonah

אבל הלוקח יין מחבירו — The Gemara refers to someone who took the wine on consignment, **but one who purchased wine from his fellow,** — אף על פי שאמר בדעתו להוליכו למקום פלוני — **even though he said that his intention was to take it to a certain place** — והוול עד שלא הספיק להוליכו לשם — **and [the price] declined before he had a chance to take it there,** — המקח קיים — **the sale is valid** — והוא לא נתקיים מחשבתו להגיע לאותו — **because he purchased it as a bona-fide sale.** — לקחו מקח גמור — **he can use it for drinking.** — יהא לו לשתיה — **Even if he does not fulfill his desire to arrive at that place,** — ואף על פי שאמרו — **And even though they said:** — המוכר על דעת לעלות לארץ ישראל ולא — **One who sells with the intention to go up to Eretz Yisrael and he was not able to go up his sale is nullified,** — במוכר בלבד אמרו — **they said this only regarding a seller,** — כיון — **since a seller sells because of unavoidable circumstances.**

Tur (Choshen Mishpat 230, citing disputants of Rabbeinu Yonah)

אבל רבינו חננאל ז"ל כתב שאין חילוק בין מוכר ללוקח — **But Rabbeinu Chananel z"l** wrote that there is no difference between a seller and a buyer. — וכן כתב הרמ"ה ז"ל — **And so wrote the Ramah z"l,** — אלא שחילק דוקא שהתנה שלא יתן הדמים עד שיוליכנו למקום פלוני — **except that he distinguished only when [the buyer] stipulated that he will not pay until he takes [the merchandise] to the certain place.** — דכיון שקנה על דעת שלא ליתן הדמים עד שיוליכנו לאותו מקום — **For since he stipulated that he will not pay until he takes [the merchandise] to the certain place,** — שנמכר שם ביוקר — **where it is sold expensively,** — וקודם שהגיע לשם הוול — **and before he arrived there [the price] declined,** — יכול — **he is able to return it.** — דמסתמא דעתו היה על מנת שימצא שם השער ביוקר כמו שהורגל — **This is so because presumably his intention was on the condition that he would find the price there high like usual;** — וכיון שהוול קודם שהגיע שמה — **and since it declined before he arrived there,** — התנה על שום תנאי ולא נתקיים התנאי — **it is like he stipulated a certain stipulation and the stipulation was not fulfilled.**

Nimmukei Yosef

— האי פירושא אחרינא דמיירי במכר — **This other explanation, that [the Gemara] is referring to a sale** — מיירי שהתנה כן עם המוכר בתנאי גמור — **refers to where [the buyer] stipulated so with the seller a valid stipulation,** — אי נמי שאמר ליה בדרך קפידא — **or that he said to him in a way of particularity** — דאדעתא דהכי זבין ליה להשתכר שם בזול שפט — **that he is buying it with the intention to profit there in Zol Shafat.** — והשתא דמיא להיא דקדושין — **Now it is similar to that case of Mesechta Kiddushin.**

פסק במחלוקת רבינו יונה כנגד הר"ח ורמ"ה

דרישה (רל, ה) - מכל מקום מסיק רבינו (פתחי תשובה: בשם הר"ר יונה) דדוקא במוכר שמכר מחמת אונס בהא אמרינן דדעתו היה לעלות לארץ ישראל מה שאין כן בלוקח.

שער אפרים (סי' ק"מ) - הן אמת שהבית יוסף ז"ל לא דק בזה... דהא בסימן ר"ל בטור סעיף ה' כתב דעת הרבינו יונה דדוקא במקבל יין בעיסקא אמרו בפ' המוכר דאם גילה דעתו דיכול לחזור אבל בלוקח לא מהני בגילוי דעת... ובשלחן הטהור לא הזכיר לא בסימן ר"ז וסי' ר"ל, ואם כן מספיקא לא מפיקין ממונא. [ע"ש בלוקח שגילה בדעתו בשעת גמר המקח שקונה חפץ בשביל איש אחר. נראה לפי עניות דעתי הלכה ולמעשה דהמקח חוזר וצריך המוכר לקבלו אם לא נתן לו הלוקח עדיין המעות].

פתחי תשובה (רז, ו) - הבית יוסף בסימן זה מחודש ל"א שכתב בפשיטות מוכר שום דבר וגלה הלוקח דעתו שרוצה להוליכו כו' יכול לחזור בו ע"ש משמע שהכריע כדעת ר"ח הנ"ל כאשר באמת כן נראה גם כן דעת הטור מדכתב אבל ר"ח כתב כו'.

שיטת הר"ח ורמ"ה במטלטלין או בקרקע?

דרישה (רל, ה) - ויש לומר דהכא נמי סתם מי שלקח יין כדי להרויח בו לקחו והוא גילה דעתו שרוצה להוליכו למקום היקור דומה ממש למה שכתב שם דכשם שאין דרך בני אדם למכור קרקעות כיון שהוא דבר של קיימא הוא הדין נמי אין דרך בני אדם ליקח במעותיו מטלטלין ובפרט יין כי אם קרקע אם לא שיודע להשתכר בו טובא.

חתם סופר (חושן משפט סי' ע) - הכי קאמר ר"ח, אין חילוק בין מוכר קרקע ללוקח מטלטלין, דמוכר קרקע אמרינן אומדנא דאין אדם מוכר קרקעותיו שמתפרנס מהם אם לא על פי דוחק, והכא נמי אין אדם קונה מטלטלין כגון יין הרבה אם לא להרויח בו, על כן אמרו בהו' אומדנא. אבל מוכר מטלטלין ולוקח קרקע לא אמרינן ביה אומדנא לכולי עלמא. [ע"ש במי שרצה לחזור מקניית חזקת הקהלה].

ביאור שיטת רבינו יונה

נתיבות המשפט (רז, ג) - ודאי אין דרך אדם לקנות קרקע במקום אחר אם לא שרצונו לקבוע דירתו באותו מקום. והא שכתב הטור בסימן ר"ל וז"ל אף על פי שהמוכר על דעת לעלות וכו' במכר בלבד אמרו... בלוקח קרקע שאי אפשר להוליכה נראה דמהני גילוי דעת. [ע"ש באחד שדירתו בירושלים וקנה בית או חנות בצפת. ועי' פת"ש שחולק עליו].

נתיבות המשפט (רל, א) - דבכי האי גונא כולי עלמא מודים שלא היה ראוי למוכרו רק למלך. ולא היה ראוי ליהנות בו דהיינו להרויח על שהזול בכל המקומות פטור מלשלם, ובהו' כולי עלמא מודים ועדיף מהתשובה שהביא בתשובת שערי אפרים... ושלחתי תשובה זו לכמה גאונים והסכימו עמי כולם. [ע"ש בשעת מלחמה הוצרך המלך לקנות פשתן הרבה בלי מספר].

בית אפרים (סי' ל) - בעל שער אפרים סמך ענין לו ההוא דסימן ר"ל פלוגתת רבינו יונה ור"ח ורמ"ה ונראה מדבריו דבתורת כל שכן אתי עלה ויפה כתב הגאון נ"י דאפילו רבינו יונה מודה ודוקא בלוקח בשווי קאמר רבינו יונה שאינו גילוי דעת גמור דאפשר שבלאו הכי היה קונה דבר זה מה שאין כן כאן שיש בו שיעור ביטול מקח דודאי לא מחל אינש, והגילוי דעת הוא כהתנה אם יקחנו פלוני... עיקרא דמלתא בקפידא תליא מלתא וכל דאמדינן דעתיה דקפיד עלה דמלתא אין חילוק בין מוכר ללוקח כלל.

עיקר כוונת רבינו יונה לחלק בין ההיא דזבין למיסק דשם מיירי בקרקעות דמסתמא חביבים עליה ומחמת אונס הוא מוכר מה שאין כן כאן ביין שהוא דבר העומד למכור ולקנות אף בלי סיבה מכרחת לא תלינן הקנין בגילוי דעת שלו דתרווייהו בעינן שיהא ידוע לנו שאין עושה המכירה או הקנין דרך משא ומתן דעלמא שמוכרין וקונין בשוין כדי למכור להרויח וגם גילוי דעת שעושה בשביל הסיבה ההיא.

מפשט שלום (רל, ט) - לדברי נתיבות המשפט בטלו רוב המסחרים שאם יוזל השער בכל המדינה יבטל לוקח המקח מכח אומדנא היכא דלא היה בידו עדיין למכרו... וגם בעת מלחמה ידוע הוא כי לפעמים ברגע אחד נתהווה השלום בין המלכים או שמפסיד המלך המלחמה.

בית אפרים (סי' ל) - נראה דודאי לא מסתבר כלל שכל מוכר חפצים מחמת אונס הוא ומלתא דפשיטא הוא של מי שעוסק בפרקמטיא הוא יושב ומצפה מתי יבא הקונה והוא מוכר לו בעין יפה ולב שמח... [וע"ש שמביא עוד ראיות מרשב"ש בענין סוחרים שבא להם ספינה מממורקא ובהיותם בנמל קנו הסוחרים פשתן מיהודים אחרים... וממהרשד"ם ראובן נתפטר עם שמעון לקנות ממנו בתים ידועים בעד סך ידוע כו' ונתן לו טס של כסף לערבון ונטלו שניהם קנין... ונמצא שלא היה לאותו נפתלי מעות].

נתיבות המשפט (רז, ג) - אחד שדירתו בירושלים וקנה בית או חנות בצפת. ואמר שקונה זה משום דדעתו לעקור דירה מירושלים ולקבוע דירתו בצפת ולא אסתיע מילתא לעקור דירה או שלא הניחוהו אנשי צפת לקבוע דירה אצלם, נראה דהמכר בטל שאין לך אומדנא גדולה מזו.

נתיבות המשפט (רל, א) - מעשה בא לידינו שפעם אחת בשעת מלחמה הוצרך המלך לקנות פשתן הרבה בלי מספר עד שקנו לצרכו פשתן ד' או ה' פעמים יותר רב מכפי שקונין בפעם אחר והמלך עשה קקאנטראקטין עם הרבה אנשים והלך ראובן ועשה עם שמעון גם כן קאנטראקט על סך רב מפשתן והראה לשמעון קינטראקט מהמלך ואחר כך הפסיד המלך המלחמה ולא רצה ליקח הפשתן מראובן כפי הקונטראקט שעשה והזל הפשתן בכל המקומות... ודנתי שפטור ראובן דבכי האי גונא כולי עלמא מודים שלא היה ראוי למוכרו רק למלך.

שער אפרים (סי' ק"מ) - לוקח שגילה בדעתו בשעת גמר המקח שקונה חפץ בשביל איש אחד ולא התנה בפירוש שאם לא ירצה ליקח איש האחר שיחזיר לו החפץ ועדיין לא נתן לו הלוקח מעות ואחר כך לא רצה האחר ליקח החפץ באומרו שיש לו חסרון קצת ואף שאינו נחשב לכלום...

חתם סופר (חושן משפט סי' ע) - אחר שבררנו כל הנ"ל לא ידענא מאין הרגילי שיזכו היחידים עם הקהל לטעון מקח טעות במה שנתנו סך מה לקנות חזקת הקהלה מהקהל להיות כאחד מבני הקהלה בטענה שבני חברא קדישא חדשו חק וגזירה חדשה להעריך על כל המבקש מקום שם קבר וטענו היחידים אדעתא דהכא לא נכנסו לתוך הקהלה. לפי עניות דעתי אין ממש בטענה זו מכמה טעמים. חדא דלוקח קרקע לא אמרינן ביה אומדנא, ואין לך לוקח קרקע גדול מזה שלוקח קרקע עולם חזקת הקהלה חשובה להיות לו חלק בבית הכנסת הקדושה ומקוה וכל נכסי הקהל.

*מחלוקת בית אפרים ומהרש"ם אם הנמוקי יוסף סובר כרבינו יונה או כר"ח. ודברי חידושי הריטב"א הנדפסים משמע שמפרש שיטת הר"ח, שגורס בבבא בתרא מכר, ולא עסקא.

וכל זה אינו דומה ל06-3 שהבאנו מט"ז שלב, שגילוי דעת של הלוקח מהני, דשם מיירי כאשר שיקר המוכר אז אומרים אם הלוקח גילה שמקפיד על דבר מסוים יכול לבטל המקח. אבל כאן לא שיקר המוכר כלום. רק קרה שהלוקח לא היה צריך להמקח.